

Ten od Krzyżaków. Konrad I Mazowiecki

Autor: RYC. „KRÓLOWIE I KSIĄŻĘTA RYSUNKI JANA

MATEJKI”, TABL. 17, POLONA.PL

To pierwsze i – w większości przypadków – jedyne skojarzenie, które mamy z tą postacią. A przecież można pokusić się o stwierdzenie, że to był pierwszy mazowiecki samorządowiec – inicjował lokację miast, m.in. Płocka.

W 1138 roku, zgodnie z testamentem Bolesława Krzywoustego, Królestwo Polskie zostało podzielone na dzielnice. Domena mazowiecka przypadła Bolesławowi Kędzierzawemu (1122–1173). Początkowo uznawała zwierzchnictwo Krakowa, lecz kres temu położył później jego bratanek Konrad Mazowiecki (1188–1247), który dodatkowo przyłączył do księstwa mazowieckiego nowe ziemie.

Konrad Mazowiecki to postać wyrazista i kontrowersyjna. Był protoplastą mazowieckiej i kujawskiej linii Piastów, a Mazowsze rządzone przez jego potomków najdłużej pozostawało poza – jednoczącym się przez wieki – Królestwem Polskim.

Gdy w 1194 r. zmarł Kazimierz II Sprawiedliwy (najmłodszy syn Bolesława Krzywoustego), jego synowie: Leszek (później zwany Białym) i Konrad mieli – odpowiednio – 10 i 6 lat. Starszy z braci otrzymał ziemie: krakowską, sandomierską, łęczycką i sieradzką oraz zwierzchnictwo nad Pomorzem Gdańskim. Młodszemu przypadło Mazowsze i Kujawy.

Obydwaj chłopcy byli za mali, aby sprawować samodzielne rządy, więc regencję przejęła ich matka, na Mazowszu wspierana przez wojewodę płockiego – Krystyna. Ten ostatni, zwany w niektórych przekazach „tarczą Mazowsza” przez lata skutecznie odpierał najazdy Prusów, czym przez lata budował swoją markę osobistą. Gdy książę rozpoczął samodzielne władanie, czyli około 1202 roku, musiał skonfrontować się z wysoką pozycją i wpływami płockiego wojewody, ale także jego koncepcją polityki wobec agresorów.

Starcie osobowości

W „Rocznikach” Jana Długosza pod datą 1217 widnieje zapis: „Książę Mazowsza Konrad kazał niewinnie zabić dzielnego męża, wojewodę płockiego Krystyna z wielką szkodą dla własnych ziem”. A potem napięcie zaczyna rosnać. „Pod jego zarządem i zwierzchnictwem Mazowsze i Kujawy uzyskały spokój, rosły bardzo dochody książęce, zbrodniarzy karano, a ludzi uczciwych obdarzano zaszczytami. Kiedy on karci swego księcia za wyuzdane i rozpustne obyczaje, które go doprowadziły do wszelkich sromotnych i zdrożnych czynów, gdy go napomina i nakłania najpierw prywatnie, a potem wobec doradców żeby zaniechał niektórych niegodziwych wykroczeń i niedozwolonych postępków i oddał się życiu cnotliwemu, Konrad nie mogąc znieść tych zbawiennych napomnień nie wytrzymał”

Jan Długosz, Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.1

. Kazał swojego oponenta uwięzić, następnie oślepić i udusić. Ówczesni i późniejsi kronikarze przedstawiają to wydarzenie w barwach biało-czarnych, wskazując jednomyślnie negatywnego bohatera. Jeden z najwybitniejszych polskich historyków, prof. Henryk Samsonowicz, określa księcia mazowieckiego mianem „despotycznego brutala”

Miroslaw Maciorowski, Beata Maciejewska, Władcy Polski. Historia na nowo opowiedziana, wyd. AGORA, Warszawa 2018, s. 389.2

Przeszło 20 lat później nasz mazowiecki wnuk Krzywoustego dokona kolejnej potwornej zbrodni na jednym ze swoich urzędników. A potem kolejnej...

Trudny sąsiad

Prusami określano plemiona zamieszkujące pas nadbałtycki, od Wisły do Niemna. Razem z grupami Jaćwingów, plemionami litewskimi i łotewskimi, znani są jako Bałtowie. Choć zróżnicowane etnicznie, pogańskie plemiona z każdym rokiem coraz bardziej zagrażały Mazowszu, gdyż przez lata nauczyły się działać wspólnie, co zwiększało ich siłę rażenia. Nie pomagało np. obsadzanie terenów przygranicznych drobnym rycerstwem, którego zadaniem było bronić mazowieckiej ziemi. Również mizerne efekty przynosiły próby chrystianizacji. „Rabowali zamki, kościoły i domy, na pograniczu palili grody, które zaczęły tam powstawać na początku XIII w. Dobrym przykładem jest Błonie nad Utratą nazywającą się wówczas Nrowa. Na linii tej rzeki wybudowano kilkanaście warowni mających chronić Mazowsze. Bałtowie stale je pustoszyli, a granica księstwa zaczęła się niebezpiecznie przesuwac na południe. Pułtusk spalili trzy razy. Zniszczyli Płock, łącznie z katedrą, i rozrzucili szczątki grobów władców piastowskich, tak że trzeba było później dochodzić, gdzie leży Władysław Herman, a gdzie Krzywousty” [Tamże.3](#). Dlatego książę Konrad sięgnął po inną broń. Jak się później okazało – obosieczną.

Białe płaszcz

W 1226 roku książę poprosił o pomoc Hermanna von Salzę, wielkiego mistrza krzyżackiego. Za uporanie się z pogańskimi sąsiadami obiecał nadanie zakonowi, znajdującej się na pruskim pograniczu, ziemi chełmińskiej. Krzyżacy pojawili się u nas dopiero kilka lat później, lecz od tego momentu komandorie zaczęły rozrastać się nie tylko liczebnie, ale też terytorialnie. Początkowo mogło się wydawać, że zakonnicy są sprzymierzeńcami księcia mazowieckiego, ale wątpliwości pozbyto się, gdy cesarz niemiecki Fryderyk II dołożył zakonowi krzyżackiemu całe Prusy w bezpośrednie władanie. W praktyce oznacza to, że na zdobytych terenach będą mogli utworzyć własne państwo, całkowicie niezależne od Konrada I. Zakon dążył do budowy silnego, niezależnego od księcia państwa, na

dodatek z całkowitym poparciem papieżstwa i najpotężniejszego władcy chrześcijańskiego świata. W 1283 roku, a więc mniej więcej pół wieku po pojawieniu się na ziemiach polskich, Krzyżacy mieli już w garści całe Prusy. Utworzyli niezależne państwo, które przez następne blisko 130 lat zatruwało życie w naszej części Europy.

Według legendy, pierwsza krzyżacka siedziba na ziemi chełmińskiej powstała w 1228 roku i nosiła nazwę Vogelsang (z niem. ptasi śpiew).

Zbrodnia i kara

Jan Czapla był dominikaninem, scholastykiem płockim, co oznacza, że nadzorował wszystkie szkoły w swojej diecezji. Był też nauczycielem i opiekunem Kazimierza, drugiego z synów Konrada i księżniczki ruskiej – Agafii. Młodziutki książę, bez wiedzy rodziców, ożenił się z Konstancją, córką Henryka Pobożnego, z którym Konrad Mazowiecki – użyjmy eufemizmu – niezbyt się lubił. Niedawno to właśnie Henryk „sprzątnął tron krakowski sprzed nosa księciu mazowieckiemu” [Tamże.4](#).

„Winą” za tę sytuację obarczono Jana Czaplę. W 1239 roku, na rozkaz księcia, bez sądu i pisanego wyroku, został skazany na tortury, uduszony i powieszony. Gdy dominikanie zdjęli ciało z szubienicy, księżna Agafia kazała je powtórnie powiesić, na szubienicy wystawionej przy kościele św. Benedykta nad Wisłą, naprzeciw kościoła katedralnego płockiego. W tle całej sprawy przewijał się też wątek nierozwiązanych spraw majątkowych między diecezją a tronem książęcym. Za ten uczynek arcybiskup gnieźnieński Pełka wyklął Konrada i obłożył diecezję płocką interdyktem. Sprawę załagodowano starym, dobrym sposobem – książę ukorzył się i obdarzył arcybiskupa nowymi przywilejami.

Bilans ujemny

„Ten od Krzyżaków” zmarł 31 sierpnia 1247 roku. „W ciągu jego ponad 60-letniego życia Europa zmieniała swe oblicze. Konrad był świadkiem czasu, w którym powstawała nowa mapa polityczna kontynentu na wschodzie i na zachodzie. Upadało Bizancjum, najazd Mongołów zdruzgotał Ruś kijowską, budowane były władztwa terytorialne w Rzeszy niemieckiej (...). Nowe kształty ustrojowe uzyskiwała monarchia francuska, nad Bałtykiem kończyła się epoka wikingów, zaczynała kupców niemieckich” [Henryk Samsonowicz, Konrad Mazowiecki, wyd. AVALON, Kraków 2008.5](#).

Przez potomnych nie jest oceniany z pobłażliwością. Dwadzieścia lat walki o tron krakowski z innymi członkami rodziny piastowskiej sprawiły, że podzielone przez jego dzielnice uległy dezintegracji. Inaczej było na jego własnym podwórku – zjednoczył liczne księstwa i zostawił Mazowsze w granicach, które przetrwały do dziś.

Kalendarium

1187 r. lub 1188 r. przychodzi na świat

1194 r. dziedziczy Mazowsze

1202 r. obejmuje samodzielne rządy w księstwie

1207 r. bierze ślub z Agafią, księżniczką ruską z dynastii Rurykowiczów (para doczekała się 9 dzieci)

1228 r. próbuje dzielnicę senioralną, czyli tron krakowski

1233 r. porwa i więzi bratową, Grzymistawę i 7-letniego bratanka Bolesława Wstydliwego

1241 r. zajmuje Kraków (tylko na 2 lata)

1247 r. umiera i zostaje pochowany w katedrze płockiej

[Pergamin z pieczęcią Konrada I Mazowieckiego](#)

[FOT. PERGAMIN Z PIECZĘCIĄ KONRADA I MAZOWIECKIEGO, ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI KSIĄŻĄT CZARTORYSKICH – MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE, POLONA.PL, NR SYG. 1203 PERG.](#)

[Diadem płocki, który rzekomo miał należeć do Konrada I. Ten bezcenny zabytek znajduje się w Muzeum Diecezjalnym w Płocku, a od 1601 r. zdobi hermę św. Zygmunta.](#)

[Fot. UM w Płocku](#)

[Pieczęć konna Konrada I z 1218 roku](#)

[FOT. DOMENA PUBLICZNA](#)

[Patena była wotum księcia za zabicie kanonika Czapli](#)

[FOT. DOMENA PUBLICZNA](#)

UWAGA

Informacje opublikowane przed 1 stycznia 2021 r. dostępne są na stronie archiwum.mazovia.pl